

Труднощі соціальної адаптації репатріантів у повоєнному Києві та прояви міжнаціональної нетерпимості на побутовому рівні

Одразу після визволення Києва радянською владою було вжито низку заходів, спрямованих на обмеження в'їзду громадян до столиці УРСР. Ці обмеження стосувалися не лише мешканців інших міст і сільської місцевості, а й киян, які з різних причин у вирі воєнного лихоліття змушені були залишити свої домівки, у тому числі цивільні кияни, які були примусово вивезені на роботу до нацистської Німеччини, та колишні військовополонені. Таким чином, велика багатонаціональна група городян перетворилася на людей «другого сорту».

Тоді як певним категоріям киян забороняли повертатися додому, до столиці масово направляли на роботу фахівців різних робітничих професій із сільської місцевості, інженерів, партійних функціонерів зі східних областей СРСР. Загалом на початок 1946 р. населення Києва збільшилося майже вдвічі, переважно за рахунок прибулих з інших місцевостей. Незважаючи на суворі обмежувальні заходи, репатріантам також вдавалося оселитися в Києві, й у березні 1947 р. їх було офіційно зареєстровано 16 174 особи. Значна кількість колишніх оstarбайтерів мешкала у столиці без реєстрації й намагалася різними «неофіційними» способами легалізувати своє становище.

Головною причиною запровадження такого суворого режиму для в'їзду до Києва був дефіцит житла в місті. Саме навколо цих дорожочінних метрів житлової площі і штампу «прописки» в паспорті й розпалювалися чисельні побутові конфлікти між «корінними» киянами та новоприбулими, які найчастіше мали виразне міжнаціональне забарвлення.

У цьому повідомленні здійснена спроба показати конфлікт навколо житла в Києві через погляд репатріантів, яким вдалося по війні вибороти право оселитися в Києві. Хоча в основі своєї означена проблема має соціальне підґрунтя, вона дуже часто отримувала міжнаціональне забарвлення. У розповідях колишніх оstarбайтерів, військовополонених суперечка зображалася як порушення прав «справжніх» городян, здійснена або пронириливими «негородянами» в обхід держави і закону, або за підтримки влади. Акцент на національності робився або стосовно особи самого оповідача, права якого порушувалися (тому що він саме такої національності), або для посилення непривабливого портрета кривдника. Негативних етнічних характеристик надавали зазвичай протилежній стороні

(у цьому випадку тому, хто зайняв «незаконно» житло), й залежно від національності оповідача суперечка мала антиєврейське, або антиросійське, або антиукраїнське спрямування. Характерно, що коли учасники конфлікту були однакової національності, то негативний образ кривдника не мав етнічних ознак, це була просто «погана людина».

Якщо узагальнити зібрані для нашого дослідження матеріали (розповіді очевидців та архівні документи), то постають такі негативні стереотипні портрети представника кожної національності та його «традиційна» роль у цій конфліктній ситуації. Українці – це були люди, що «прекрасно» жили під час окупації в Києві, і в той час захопили собі нове житло (як правило, краще, скориставшись людським горем). Це були торгаші, спекулянти або ті, хто співпрацювали з німцями, зрадники-націоналісти. Росіяни – зазвичай це були «партейці» зі східних областей СРСР, які приїхали, щоб «навести порядок». Взагалі, це «чужі» люди, які «ніколи не бачили Києва (читай великого міста), нічого не знають про Україну». В ув'язненні повоєнного обивателя євреї – це були «свої» старі, добре знайомі сусіди, що не воювали, відсиділися в тилу, які в достатку пережили війну, а тепер повернулися відбирати останнє у постраждалих за нацистської окупації мешканців міста.

Варто зазначити, що серед репатріантів-киян були й українці, і росіяни, і, як це не парадоксально звучить з огляду на події Голокосту, євреї також. Незважаючи на присутні в розповідях очевидців нетолерантні висловлювання та дії щодо інших національностей, все ж вони прекрасно усвідомлювали, що головною причиною їх негараздів була політика радянської влади. Почуття меншовартості, провини «за зраду», страх, що тебе знову виженуть з роботи, змусять виїхати з рідного міста, довгі роки по війні супроводжували життя колишніх оstarбайтерів та військовополонених. Ще однією об'єднуючою рисою всіх опитаних для дослідження очевидців стало їх почуття приналежності до спільноти киян. Причина навіть не в тому, що Київ – це столиця. А в тому, що Київ – це особливе місто. Походження із Києва стало головною категорією, за ступенем актуальності і значущості, в структурі соціальної ідентичності киян-репатріантів, яка в багатьох випадках переважала ідентичність національну.